

Moldoveanu, V.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120 130 140 150 160 170 180 190 200 210 220 230 240 250 260 270 280 290 300 310 320 330 340 350 360 370 380 390 400 410 420 430 440 450 460 470 480 490 500 510 520 530 540 550 560 570 580 590 600 610 620 630 640 650 660 670 680 690 700 710 720 730 740 750 760 770 780 790 800 810 820 830 840 850 860 870 880 890 900 910 920 930 940 950 960 970 980 990 1000

A KÖNYVTÁRI MUNKA GAZDASÁGOSSÁGÁNAK KÉRDÉSEI

A hazánkban elért nagy termelési, tudományos, műszaki, kulturális stb. sikerek egyidejűleg dokumentációs munkánk eredményességét is bizonyítják. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy mindeme nyilvánvaló eredmények ellenére a dokumentációs munkában még bizonyos hiányosságok tapasztalhatók, amelyek hatékonyságát csökkentik.

Jelenleg az a helyzet, hogy a kutatók és a műszaki szakemberek idejük felét fordítják a szükséges anyag felkutatására és az ezzel kapcsolatos munkálatokra. Országos méretekben ez az elvesztett idő óriási pénzösszeget jelent. Mindehhez hozzá kell még adni azt az idővesztést is, amit a kutatómunkában az okoz, hogy a könyvtárak és a dokumentációs központok a szükséges dokumentációs anyagot nem tudják beszerezni vagy nem tudják időben hozzáférhetővé tenni. Ugyancsak ide tartoznak még a párhuzamos munkák folytán előálló idővesztések, amikor is egyes helyeken olyan problémákat igyekeznek megoldani, amelyeket a nemzetközi tudomány és műszaki fejlődés már megoldott. Végül pedig úgy tűnik, hogy a legnagyobb idővesztést a kutatók, technikusok, professzorok stb. számára a könyvtár állományának nehézkes feltárása és hozzáférhetővé tétele okozza.

Ezekkel a nehézségekkel szembe kell nézni és felvetődik a dokumentációs munka maximális racionalizálásának a kérdése, mind országosan a könyvtár- és a dokumentációs hálózatban, mind pedig külön-külön valamennyi érdekelt könyvtárban vagy dokumentációs központban. A dokumentációs munkának általában, a könyvtári munkának pedig különösen gazdaságosabbá, hatékonyabbá kell válnia.

A következőkben dokumentációs munkánk gyakorlati kérdéseit ele-

mezzük és kiemeljük azokat a nehézségeket, amelyekkel a kutatók a munka kapcsán találkozhatnak.

Központi címjegyzékek

A dokumentációs munkát országosan alaposabban meg kell szervezni. A kutatók leginkább a központi címjegyzékeket hiányolják.

Összpontosítani kell tehát az erőfeszítéseket, hogy minél hamarabb kialakuljon a dokumentációs munka nélkülözhetetlen segítőtje, a központi címjegyzék-hálózat. Ugyancsak kívánatos volna, hogy mihamarabb elkészüljön a periodikák retrospektív központi címjegyzéke is, amelyből bármelyik kutató minden nehézség nélkül megállapíthatja, hogy bizonyos román vagy külföldi folyóirat melyik hazai könyvtárban található. Fokozni kell az erőfeszítéseket a kurrens központi címjegyzékek megjelentetésére is, hogy valamennyi a Román Népköztársaságban található könyv és folyóirat hozzáférhetővé váljék a kutatás számára. Talán annak is elérkezett az ideje, hogy megkezdjék a különféle különgyűjtemények központi címjegyzékének felállítását is.

Az állományok országos átcsoportosítása

A kutató mellett, hogy a központi címjegyzékek segítségével megállapíthatja, hogy a keresett kiadvány megtalálható-e vajon valamelyik hazai könyvtárban, olykor meglepő dolgokat is tapasztalhat. Így például megállapíthatja, hogy a kívánt dokumentációs anyag nem található meg egy helyen, hanem szétaprózva, szétszórtan lehet fel nem tudni hány könyvtárban, Bukarestben, Kolozsvárott, Jassiban, Temesvárott, vagy Marosvásárhelyen. A dokumentációs anyagnak ez a szétforgácsolttsága nagy idővesztés a kutatók számára. A kutató arra kényszerül, hogy valóságos dokumentációs kirándulásokat tegyen az ország szelvényében, vagy arra kényszerül, hogy levelezési "kampányt" indítson meg annak érdekében, hogy az érdekelt könyvtárakat meggyőzze a kívánt irodalom sürgős elküldéséről (annak a könyvtárnak a részére, ahol dolgozik). Ezen a helyzeten mitsem változtat, hogy a könyvtárközi kölcsönzés keretében a szükséges anyagot eredetiben, másolatban, mikrofilmben vagy másmilyen formában kéri.

A szakkönyveknek és szakfolyóiratoknak a különböző könyvtárak és

dokumentációs központok közötti szétaprózódottságából eredő fogyaté-
kosság felszámolására minél hamarabb meg kell valósítani a gyűjtemények
átcsoportosításának nehéz, de rendkívül hasznos munkáját. A gyűjtemé-
nyek átcsoportosítása a jelenlegi szükségleteknek megfelelően, a doku-
mentációs munka gazdaságosságának magasabb színvonalához fog vezetni.

Könyvtárközi kölcsönzés

A kutatóknak ugyancsak sok hátrányt és nehézséget jelent a könyv-
tárközi kölcsönzés nem kielégítő kihasználása, a mikrofilmezés és e-
gyéb reprodukciós eljárások fejlesztésének és a leolvasó készülékek
beszerzésének gyenge üteme. További hiányosságok forrása, hogy orszá-
gosan nincs megnyugtatóan összehangolva a külföldi kiadványok beszer-
zése.*

Ez utóbbi problémával kapcsolatban nyilvánvaló, hogy az állomány-
gyarapítás széleskörű és gondos összehangolása lehetővé teszi, hogy
a kutatás számára biztosan rendelkezésre álljon legkevesebb egy pél-
dány a legfontosabb külföldi kiadványokból.

Az idő

Vizsgáljuk meg röviden azt is, hogy a könyvtárakon belül milyen
problémák merülnek fel a munka racionalizálásával kapcsolatban.

Valamennyi könyvtárnak maximálisan ésszerűsíteni kell munkáját.
Könyvtárainkat rengeteg olvasó keresi fel és ha a könyvtárban eltöl-
tött órákat is figyelembe vesszük valóban imponáló számjegyeket kapunk.
Felvetődik azonban a kérdés, hogy ebből az időből mennyi volt a valójá-
ban szükséges és mennyi a különféle okokból a könyvtárban elvesztege-
tett idő. Hogy a felesleges időpocsékolást megszüntessük felül kell
vizsgáljunk a könyvtári műveletek egész sorát és általában a könyvtá-
ri munkát az időtényező szempontjából. Sajnálatos, hogy könyvtári mun-
kánkban néha téves, ellentmondó tendenciák jelentkeznek, amelyek követ-
kezményeként a könyvtári munka fő irányát és céljait szem elől tévesz-

* Erről "Calauza Bibliotecarului" 1957. 6. számában megjelent "A könyv-
tárközi kölcsönzés és szerepe a dokumentációs munkában" című cikke.

tik bizonyos könyvtári és könyvészeti részletemunkák kedvéért. Az ilyen szemlélet a könyvtári feladatok eltorzítását jelenti és következésképpen az egész könyvtári tevékenység megsínyli ezt.

A továbbiakban ennek a szemléletnek néhány megnyilvánulási formáját vizsgáljuk meg.

"Könyvtári bürokráciának" tekintünk minden olyan, a könyvtári munkával kapcsolatos jelenséget, amely indokolatlanul idővesztést jelent az olvasóknak és a kutatóknak. Ugyancsak bürokráciának kell tekinteni azt a tényt, hogy a könyvtárak és a dokumentációs központok nem valósítják meg elég gyorsan a szükséges korrekciókat a munkában. Ha alaposabban megszerveznék és rendszeresebbé tennék az olvasókkal való megbeszéléseket az bizonyára a legjobb módszer volna a hiányosságok felismerésére és kiküszöbölésére. A fennálló hiányosságok továbbélésének egyik oka az a formális magyarázat, mely szerint a hiányosságokért nem közvetlenül a könyvtár a felelős.

Az új anyag késedelmes beszerzése

Számos könyvtárban a kiadványok nagy késéssel érkeznek. A rendelések késedelmes összeállítása, a könyv-külkereskedelmi vállalat bizonyos szervezeti hibái (a vállalat az év bizonyos hónapjaiban túlterhelt), továbbá a posta, a kiadók stb. munkájának fogyatékoságai mindmégannyi akadályai annak, hogy a könyv minél egyenesebb úton és minél gyorsabban eljusson az olvasóhoz. Mivel az új kiadványokról a sajtó, a bibliográfiai kiadványok, szemlék stb. hírt adnak - és ezt mind színvonalasabban teszi - az olvasó tudomást szerez az újonnan megjelent munkákról, amelyeket azonban hasztalanul keres a könyvtárban. Ezért is szükséges, hogy az első bibliográfiai adatok megjelenése után a könyvtár haladéktalanul megrendelje a jelzett kiadványt. Ennek érdekében harcolnia kell a rendelések folyamatosságáért és meg kell szerveznie a rendelécédulák vagy az előzetes rendelési jegyzékek összeállítását különböző sürgősségi sorrendben. A könyv-külkereskedelmi vállalatnak pedig meg kell találnia a jobb munkaszervezés lehetőségeit. Végül pedig a kiadóknak, a postának, stb. nagy gondot kell fordítaniuk a könyvtárak gyors és zökkenőmentes ellátására.

Ugy véljük, hogy ezen problémák megvitatására eredményes lenne a

jelentősebb könyvtárak és a fentemlitett intézmények képviselőinek közös tanácskozása.

A renyhe feldolgozás

A hiányosságok közé tartozik, hogy egyes könyvtárakban túl hosszú ideig tart a leltározás, katalogizálás és a raktári előkészítés munkája. Valamennyi könyvtár feladata, hogy vizsgálja felül könyvfeldolgozási munkáját, a gazdaságosság, az időtényező szempontjából. A könyv utjának elemzése a könyvtárba való beérkezéstől, amíg az olvasóhoz eljut - olykor ez az út nagyon is körülményes - a könyvtári "labirintus" feltárása, nem volna érdektelen. E tekintetben egyaránt hibásak a nagykönyvtárak, valamint a könyvtárigazgatási szervek.

A hazai anyag központi katalogizálása

Legalábbis ez áll a román kiadványokra, amelyek 50 %-át teszik ki a katalogizált állománynak. A legutóbbi statisztikai évkönyv adatai például azt mutatják, hogy 1956-ban az ország 39 500 könyvtárában 3 336 000 kötetet dolgoztak fel. A román kiadványok számát kb. 1 683 000-re becsülve és körülbelül két és negyedóra átlagidőt számítva a leltározásra, katalogizálásra és raktári előkészítésre kötetenként, felvetődik a kérdés, miért nem térünk rá a központi katalogizálásra legalább a román kiadványokat illetően? Ha megvalósítanánk, hogy a könyvekkel egyidejűleg jelenjenek meg a katalógusokhoz szükséges nyomtatott cédulák is, amellelt, hogy ez a katalógusok minőségének és egyöntetűségének legmagasabb színvonalához vezetne, gyakorlatilag kb. 9/10 résszel csökkentené a katalogizálás idejét. A katalogizálási munka általában a cédulák beosztására korlátozódna. A katalogizálási munkát ilyen módon megszervezve nemcsak a könyvtári személyzet ésszerűbb felhasználását lehet biztosítani, hanem az olvasók idejéből is jelentős mennyiségű munkaórát takaríthatnánk meg.

Hasonlóan érdekes probléma könyvtáraink katalógus-hálózatának mennyisége és minősége. A könyvtári katalógusok hatékonysága a cédulákon szereplő leíró bibliográfiai adatok pontosságától függ. Sajnálatos, hogy egyes könyvtárak katalógusai hiányosak az adatok tekintetében és ez nemcsak a kutatók számára, hanem maguknak a könyvtárosoknak is idő-

vesztéséget okoz.

Kevés a bibliográfiai segédanyag

Egy másik hiányosságról is meg kell emlékezni, amely nem kevés nehézséget okoz a kutatóknak, ez pedig a bibliográfiai apparátus nem kielégítő volta. Kevés a külföldi bibliográfiai és referáló-kiadvány és nem kielégítő mennyiségben jelennek meg hazai könyvtáraink és dokumentációs központjaink tájékoztató kiadványai sem. Ilymódon a kutatók nem kaphatnak elég hatékony segítséget a könyvtáraktól és a dokumentációs központoktól. Ez odáig terjed, hogy sok esetben a szakkatalógus marad az egyetlen - és nem kielégítő - forrás az olvasó tájékoztatására. Meg kell tehát sokszorozni a bibliográfiai segédleteket minden téren. Minden módszert fel kell használni annak érdekében, hogy a kutató a katalógusok és a bibliográfiai- dokumentációs kiadványok segítségével minél gyorsabban és minél hatékonyabban eligazodhassék az egész világon megjelenő óriási mennyiségű kiadvány között.

Olvasótermi szabadpólc

Ugyancsak bírálat tárgyává kell tenni az olvasótermi munkalehetőséget is. Könyvtáraink nagy többsége arra törekszik, hogy az olvasótermében a kutató minél hamarabb hozzájusson az őt érdeklő irodalomhoz. De ezzel a helyes törekvéssel párhuzamosan eltérő gyakorlattal is találkozni egyes könyvtárosok részéről, akik nem értik meg, hogy az olvasó számára lényegbevágó, hogy minél kevesebb időt veszítsen el munkanapjából.

Könyvtárainknak mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a legjobb lehetőséget biztosítsák az olvasótermi munkához és hogy minimálisra szorítsák le az olvasó várakozásának idejét.

Hogy az olvasótermekben nehéz a kiadványokhoz hozzáférni, ennek oka elsősorban a konzervativizmusban keresendő. Indokolatlanul aggályoskodnak új és haladó munkamódszerek bevezetésétől. A szovjet és a nagy olasz könyvtárak az olvasótermekben szabadpólcos rendszert alkalmaznak. Miért ne hasznosíthatnánk mi is ezt a jól bevált tapasztalatot, biztosítva természetesen az állandó felügyeletet. Tanulmányozni kell és ki kell kísérletezni

módszereket, amelyek elősegítik a kutatók idejének gazdaságos kihasználását.

A protekció

Gyakori nehézséget okoz az a tény is, hogy gyakran maguk a könyvtárosok szegik meg a könyvtári rendtartást. Számos térítvény-nélküli kölcsönzést bonyolítanak le ("szóbeli garanciára", "csak két percre kérem ki a könyvet"), túlzott "jóakaratot" tanúsítanak "a főnökökkel" szemben, olyan "előzékenységet" tanúsítva olykor, amely nem ritkán messze túlmegy a könyvtári szokásokon és rendtartáson. Ugyanide tartozik bizonyos anyagok "monopolizálása"; "vezető személyiségek" hosszú időn át maguknál tartanak mások számára is érdekes kiadványokat. Egyesek úgy tekintik a folyóirat előfizetéseket és a könyvbeszerzéseket mint személyes járandóságot. A "kivételeknek" ez a zápora előnti a könyvtári rendtartást és nem kevés egyéb ilyen és ehhez hasonló rendellenesség gátolja "a közkatonák" kutatómunkáját.

+ + +

A felsorolt problémák megoldásáért harcolva, elérhetjük, hogy munkánk gazdaságosabbá, hatékonyabbá váljék. Ne feledjük, hogy az idő, a pénz és az anyagmegtakarítás lényeges eleme a könyvtári és dokumentációs munkának és a fejlődés reális tényezője a munka valamennyi területén.

Eredeti cím: Despre rentabiliteta muncii în bibliotecă.

Megjelent: Călăuza Bibliotecarului. 11.an. 1958. 7.no. 30-33.p.

OSzK.ford.sz.: 2054.